

DETERMINANTES DOS INDICADORES DE CALIDADE DIVULGATIVA DAS MEMORIAS DE SOSTIBILIDADE: O CASO DA BANCA ESPAÑOLA. Pablo Rodríguez-Gutiérrez^{a,*},

Sandra Sánchez-Cañizares

Fernando J. Fuentes-García

^a Departamento de Organización de Empresas, Universidade de Córdoba, España

* Corresponding author: pablo.rodriguez@uco.es

RESUMO

O obxectivo deste estudo é analizar o fenómeno da RSC no sector financeiro español a través das memorias de sostibilidade publicadas; de maneira específica, trátase de identificar as características empresariais que determinan un maior nivel de comunicación sobre prácticas éticas coa súa contorna, necesario para evitar que, no futuro, se repitan problemas no sector que afecten ao conxunto da sociedade. Baseándose nas teorías da "lexitimación social" e dos "grupos de interese", pódese xustificar o emprego da Responsabilidade Social Corporativa para coñecer o comportamento da entidade coa súa contorna. A metodoloxía de estudo baséase no uso da análise de contido.

DETERMINANTS OF DIVULGATIVE QUALITY INDICATORS OF SUSTAINABILITY REPORTS: THE CASE OF THE SPANISH BANKING INDUSTRY.

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the phenomenon of CSR in the Spanish financial sector through the sustainability reports that have been published, specifically trying to identify which business characteristics determine a higher level of ethical commitment to their environment, necessary to avoid that sector problems that affect the entire society may be reproduced in the future. Based on the theories of "social legitimacy" and "stakeholders", it is possible to justify the use of Corporate Social Responsibility (CSR) in order to know the behaviour of the entity with its environment. The study methodology is based on the use of content analysis.

Palabras chave: RSC, sector financeiro, determinantes de divulgación, análise de contido.

JEL: M14, Q56.

Keywords: CSR, banking sector, disclosure determinants, content analysis. **JEL:** M14, Q56.

1. INTRODUCCIÓN

Nos últimos anos, a transparencia informativa converteuse nunha ferramenta básica para a xeración de confianza para as organizacións empresariais coa súa contorna, así como unha oportunidade de liderado e diferenciación (KPMG, 2015). Neste senso, a recente crise económica puxo en evidencia a perentoria necesidade de instituír mecanismos que axuden a equilibrar o espazo entre os intereses da empresa e as demandas da súa contorna. É así como parte das accións empresariais, aparecen as memorias de sostibilidade.

Os desequilibrios acumulados durante o período expansivo polo sector bancario antes da crise (Álvarez, 2008 e Maudos, 2012) xogaron un papel determinante durante a crise económica, e o propio sector resultou seriamente prexudicado (Serrano, 2013). Isto pon de relevo a necesidade dunha maior reflexión sobre o nivel de ética e responsabilidade sobre as decisións adoptadas, e, máis concretamente, polas entidades financeiras (EE.FF. en diante). Neste senso, a través do

seu papel de intermediación, o sistema económico no seu conxunto, e o tecido social víronse fondamente afectados. É por iso que o sector no seu conxunto viu reducida a súa reputación e confianza por parte da sociedade (Ruiz, Esteban e Gutiérrez, 2014).

Deste xeito, non chega só con render contas de forma tradicional, centrándose nos aspectos financeiros, senón que se fai necesario enriquecelas con outro tipo de información máis ampla. É por iso que a contabilidade social e medioambiental atraiu a atención dos investigadores no campo da Responsabilidade Social Corporativa (en adiante RSC). Cobra especial importancia neste punto a análise da relación entre as características da empresa e o grao e calidade da información revelada polas entidades, sendo este un dos aspectos máis importantes da literatura sobre a RSC (García-Ayuso e Larrinaga, 2003).

O sector financeiro é, con relación a outros, pioneiro en canto á adopción dos diferentes marcos de reporting non financeiro (p.e., GRI modelo G4) co fin de recuperar a importante perda de confianza trala crise financeira mundial (Wild e van Staden, 2013). O estudo empírico trata de realizar unha contribución á literatura previa sobre divulgación de información non financeira, que mediante a construción dun índice de contido temático permite identificar os principais factores internos que levan ás EE.FF. españolas a ser máis transparentes.

O resto do artigo estruturase como se detalla a continuación. O segundo e terceiro apartado describe o marco teórico empregado e a correspondente formulación de preguntas de investigación sobre divulgación. O cuarto presenta a metodoloxía empregada e recolle a análise dos resultados. Finalmente, recóllense as principais conclusións.

2. MARCO MULTI-TEÓRICO PARA O REPORTE DE SOSTIBILIDADE

O grao de transparencia e sensibilidade informativa con respecto a temas sociais entre as organizacións empresariais foi obxecto de frecuentes debates, dende diferentes enfoques teóricos nos que se aborda o reporte de información social. Entre as teorías máis frecuentes destacan a teoría dos stakeholders e a teoría da lexitimidade.

Neste senso, a revelación de información social e ambiental considérase que está relacionada coas actividades das compañías, aspiracións e imaxe pública (Gray, 2001). Por outra banda, a literatura sobre reporting de información non financeira indica que é un elemento de resposta das empresas ás demandas sociais que reciben (p.e. Puxty, 1986; Guthrie e Parker, 1989, 1990; Patten, 1992; Roberts, 1992; Moneva e Llena, 1996; Walden e Schwartz, 1997; Neu, Warsame, e Pedwell, 1998).

Deste xeito, unha organización trataría de informar daquelas actividades sobre as cales a sociedade espera un determinado comportamento. En consecuencia, a comunicación das accións e políticas socio-medioambientais por parte das entidades cara ao exterior, ten un dobre obxectivo: satisfacer as necesidades informativas dos seus grupos de interese, asemade que axuda a mellorar a confianza da sociedade no desempeño da actividade económica das organizacións. Polo tanto, e seguindo a Petty e Guthrie (2000), en referencia ao obxectivo de estudo vaise adoptar un enfoque multi-teórico co fin de dar unha visión de conxunto dos determinantes de RSC.

En primeiro lugar, baixo o enfoque stakeholder a divulgación de información social, a empresa rende contas da súa actividade a todos aqueles axentes que se poidan ver afectados pola

actividade da empresa (Nascimento, 2001). Este enfoque sobre a empresa considera as expectativas dos diferentes grupos de interese na política informativa das compañías. Neste senso cobra importancia a procura do beneficio mutuo. Para Cuesta, Muñoz e Fernández (2006) esta formulación xorde da crenza na repartición do poder nas organizacións e no recoñecemento do papel desempeñado por cada un dos grupos de interese que a conforman.

En segundo lugar, a teoría da lexitimidade emprégase como marco adicional para explicar o rol da divulgación de información. Neste senso, a revelación de información enténdese como unha función ou resultado da presión social sobre as compañías en canto á súa responsabilidade social (Hassan, 2010). Conforme a ela, as entidades tenden a actuar dunha maneira que sexa congruente cos valores da sociedade na que opera (Guthrie e Parker, 1990; Guthrie, Petty, Yongvanich e Ricceri, 2004 e Fuentes, 2008). Baixo estas premisas, pódese afirmar que non chega con que as organizacións sexan responsables, senón que ademais o deben amosar. Isto é acadado de maneira frecuente por medio da súa comunicación a través dos informes e memorias que as compañías preparan garantindo que as súas actividades sexan aceptadas pola comunidade. Deste xeito, ámbalas dúas teorías non deberían ser vistas como dúas perspectivas competitivas entre elas, senón como formas alternativas de entender e estudar as decisións organizacionais sobre as diferentes tipoloxías de información revelada ao público.

Polo tanto, o obxectivo principal do estudo é tratar de determinar os factores internos relacionados coa situación divulgativa xeral do conxunto de EE.FF. e, en particular, no que concirne ás distintas preocupacións dos seus grupos de interese.

3. DETERMINANTES DA DIVULGACIÓN DE RSC

A continuación, recóllense as distintas hipóteses e preguntas en función da teoría dos stakeholders e da lexitimación. O obxectivo é coñecer os factores internos da empresa que determinan unha maior necesidade de ofrecer maior cantidade de información RSC polas EE.FF.¹ Como factores determinantes do grao de divulgación de RSC, tómase como base de referencia a clasificación realizada por Adams (2002) e seguida posteriormente por outros autores como Lee e Hutchison (2005) e Berthelot, Cormier e Magnan (2003). Conforme o marco teórico, pódense enunciar diferentes hipóteses que relacionan as características empresariais co grao de divulgación de información non financeira:

Natureza xurídica

En canto á natureza xurídica, diversos estudos sinalan que as EE.FF. pertencentes ao terceiro sector Caixas de Aforros e Cooperativas de Crédito (en adiante, CC.AA e CC.CC.) non só amosan unha maior afección por temas sociais, (Ruiz, Ríos e Tirado, 2009) senón que se atopan á vangarda na integración da RSC asumíndoa na súa razón de ser (Quintas, 2006). Consideramos que a súa orixe social segue vixente e inflúe mesmo na forma de afrontar as demandas sociais, malia o proceso de reestruturación do sector que levou á "bancaización" da meirande parte de CC.AA. e CC.CC.

H1: As entidades con orixe social presentan niveis de divulgación superiores á banca.

---

¹ Estes estudos atópanse enfocados principalmente aos aspectos medioambientais das empresas, a pesar diso, como indica Gómez (2007), malia que as cuestións mediomambientais, posúen unha natureza diferente dos elementos sociais, os marcos teóricos nos que se desenvolven son válidos para ámbalas dúas dimensións da RSC.

Tamaño empresarial

Dende a teoría da lexitimidade (Deegan e Gordon, 1996 e Hackston e Milne, 1996), explícase que a maior tamaño, maior transparencia, xa que estas entidades son observadas máis de preto ao estar sometidas ás presións do público, amosándose máis sensibles cara ao reporting (Firth, 1979). Espérase que divulguen máis información co fin de proxectar unha imaxe de empresa responsable e lexitimar socialmente a súa actividade.

H2: Un maior tamaño da entidade está positivamente asociado cun maior nivel de revelación de información de responsabilidade.

Presenza internacional

A internacionalización das entidades supón un aspecto que se tivo en conta á hora de tratar de explicar os determinantes de divulgación de información na literatura previa; esta estudouse principalmente no eido da información financeira (Cooke, 1989 e Giner-Inchausti, 1997). En concreto, traballos como os de Zarzeski (1996) e Raffournier (1995) amosaron a existencia dunha relación positiva entre o nivel de internacionalización e os niveis de divulgación.

H3: A internacionalización atópase positivamente relacionada cunha maior calidade da información RSC.

Rendibilidade empresarial

Abundantes estudos realizados atoparon evidencia empírica da existencia dunha relación positiva entre a rendibilidade ou "*performance*" e a extensión da divulgación de información (p.e. Gray, 2001; García-Ayuso e Larrinaga, 2003; Doukakis, Kapardis e Katsioloudes, 2005 e Parsa e Deng, 2008).

H4: Existe unha relación positiva entre o nivel de divulgación de información de responsabilidade e a "*performance*" financeira das compañías.

Endebedamento

Unha significativa cantidade de estudos poñen de manifesto que a maior endebedamento, maior divulgación de información social (Waddock e Graves, 1997; Moore, 2001; López-Iturriaga, Cepeda, Cornejo e Ansola, 2007 e Nelling e Webb, 2009). Así, as empresas con maiores niveis de endebedamento atópanse baixo un maior escrutinio por parte dos seus acredores, e por iso revelarán maior información (Jaggi e Low, 2000; Oyelere, Laswad e Fisher, 2003).

H5: Existe unha relación positiva entre o nivel de divulgación de información de responsabilidade e o grao de endebedamento das entidades.

Risco / Morosidade

Este indicador, que ofrece unha visión sobre o conxunto de créditos impagados polos debedores da entidade. Rodríguez-Parada e Cabaleiro (2007) argumentan que as taxas de morosidade son

máis reducidas na banca alternativa², o que pon de manifesto a priori a existencia dunha posible relación co grao de compromiso coa sociedade. Isto leva a formular a seguinte hipótese de investigación:

H6: O nivel de morosidade sobre os créditos concedidos polas entidades está relacionado de maneira inversa coa divulgación de información de RSC.

Estrutura de goberno corporativo

As prácticas de goberno corporativo supoñen unha parte cada vez máis importante, non só a nivel de compromiso coa RSC e a transparencia, senón coa viabilidade da entidade no tempo. Deste xeito, diversos traballos como os de Fama e Jensen (1983), recoñeceron que o consello de administración é o mecanismo máis importante de control na estrutura de goberno dunha empresa.

De cara a analizar o papel que xoga a estrutura interna do goberno corporativo téñense en conta como proxy tanto o "tamaño do consello" como a "paridade do consello":

H7.1: O tamaño do consello de administración inflúe positivamente na divulgación de información corporativa polas empresas cotizadas.

H7.2: Unha maior incorporación de mulleres dentro do consello de administración determina un maior nivel de transparencia informativa.

Importancia da RSC no organigrama da organización

Finalmente, a existencia dunha área ou departamento responsable da RSC de maneira exclusiva supón un indicio de maior transparencia. Estudos previos (p.e., Ayuso, 2009 e Observatorio da Responsabilidade Social Corporativa, 2011) tiveron en conta a importancia que para a organización poida ter. Deste xeito, considérase que a dedicación dentro do organigrama da empresa dunha parte da mesma aos asuntos relacionados coa xestión, fomento ou implementación da RSC, pode estar relacionado cunha maior transparencia informativa. Polo tanto, en función do anterior formúlase a seguinte hipótese:

H8: A existencia dun departamento propio dedicado á RSC ou un comité específico determina unha maior calidade na divulgación de información.

2. METODOLOXÍA

1.1. Eido de estudo: poboación e período de análise

Polo que respecta ao eido espacial e temporal do estudo, a poboación total está composta polo conxunto de EE.FF. que operan en España baixo a supervisión do Banco de España (2010), Bancos, CC.AA. e CC.CC. e que elaboran informes de sostibilidade ou RSC (un total de 26), as cales representan un volume sobre o total de activos xestionados polo sistema do 74,3%³. Por

---

² Tamén denominada "banca ética" ou "banca sostible"

³ Banco de España (2011).

outra banda, adóptase un estudo lonxitudinal dos informes durante o período 2007 – 2010, o que fai un total de 104 memorias examinadas.

1.2. Variable dependente: nivel de divulgación de RSC

A análise de contido é unha metodoloxía que se revela como a máis utilizada no eido da investigación sobre as “memorias de sostibilidade” (Gray et al., 1995), onde se enmarca a presente investigación. O emprego da técnica de análise de contido vai ter como obxectivo coñecer o grao (maior ou menor) de desempeño informativo das entidades con relación ás posibles temáticas informativas. Isto permite unha axeitada descrición do estado da divulgación social e medioambiental nas empresas sobre os diferentes elementos que a compoñen (Guthrie et al., 2004).

De entre as diferentes modalidades de análise de contido, emprégase a análise de contido temático (Jones e Shoemaker, 1994), permitindo adoptala para o estudo da transparencia para cada un dos grupos de interese obxecto da RSC. Neste senso, optouse por sintetizar a información contida nas memorias seguindo Gray *et al.* (1995), que abrangue información sobre clientes, comunidade, empregados e medioambiente.

Finalmente, transfórmase a información recollida nun indicador de síntese (Bonson e Escobar, 2004 e García-Meca e Martínez, 2004). De forma máis concreta, óptase pola ferramenta do Índice de Divulgación de Responsabilidade (en adiante IDR) deseñada por Rodríguez-Gutiérrez et al. (2013)⁴ que permite observar a media dos catro índices temáticos previamente enunciados, así como a definición do Índice de Divulgación de Responsabilidade Xeral medio da organización (IDRg).

Este índice ten en conta a presenza ou ausencia de cada un dos ítems de información que conforman aqueles (Aranguren, 2016). Deste xeito, os ítems de información poderán tomar valores 0, 1 ou 2. Por outra banda, cada un dos índices de contido para cada entidade analizada representa o resultado de facer a media aritmética entre os valores dos catro anos analizados.

A variable dependente é o Índice de Divulgación de Responsabilidade (IDRg), que se divide á súa vez en 4 subvariables: clientes (IDRc), comunidade (IDRc), empregados (IDRh) e medioambiente (IDRe). Os resultados de aplicar a metodoloxía recóllense no anexo 1.

1.3. Variables independentes e modelo de regresión

Finalmente preséntase o modelo de regresión que permite unha aproximación aos factores explicativos do compromiso coa transparencia informativa.

Para a medición dos factores determinantes do nivel de divulgación de RSC tomáronse como referencia as principais proxys empregadas na literatura previa tal e como se recolle na seguinte táboa:

Táboa 1. Determinantes de divulgación de información non financeira

---

4

Para estimar as hipóteses previamente formuladas utilízase como ferramenta principal un modelo de regresión lineal (en adiante MCO). Deste xeito, o modelo queda da forma seguinte:

$$\text{Variable dependente} = \beta_0 + \beta_1 N_{j_j} + \beta_2 \text{Dep\_Cli}_j + \beta_3 \text{Inter}_j + \beta_4 \text{ROE}_j + \beta_5 \text{End}_j + \beta_6 \text{I\_Mor}_j + \beta_7 \text{N\_con}_j + \beta_8 \text{Con\_Par}_j + \beta_9 \text{RSC\_Dep}_j + e$$

No apartado seguinte expóñense os cinco modelos resultantes; en primeiro lugar tense en consideración de maneira agregada (IDRg); e finalmente de maneira parcial expónse o modelo de regresión para cada un dos contidos temáticos.

3. RESULTADOS

A continuación, preséntanse os principais resultados. No anexo 1 preséntanse os índices de divulgación por entidade. Obsérvase que máis da metade das entidades (17 de 26) superan a puntuación de 1 asignada para considerar que a información de maneira xeral acada unha calidade media, sen que ningunha delas se aproxime ao valor de 2 que indica o maior grao posible de calidade. Destacar que unha entidade, CAN, acada a mellor puntuación total, con certa diferenza sobre o resto. No lado oposto un grupo de tres entidades (Multicaja, Caja Rural de Granada e Banesto) destacan sobre o resto pola escasa calidade divulgativa nos seus informes.

Na aplicación do modelo econométrico definido previamente, e co fin de mellorar a explicación ofrecida, tratouse de aplicar na medida do posible unha selección de subconxuntos de variables independentes que traten de optimizar o resultado dos modelos orixinais nos casos onde se aprecia unha maior posibilidade de existencia de relación de dependencia lineal⁵. O obxectivo é seleccionar aquelas variables que sen ser redundantes proporcionen a mellor explicación da variable dependente.

A aplicación do modelo de regresión representado na táboa 2 para cada unha das categorías de contido, determina un elevado grao de bondade do axuste R^2 para os contidos comunidade e medioambiente igual a 0,846 e 0,758 respectivamente, moi por enriba do valor ofrecido polo IDRg de maneira agregada; polo que respecta á divulgación sobre clientes e empregados, o nivel de axuste do modelo baixa ata valores R^2 de 0,563 e 0,330 respectivamente.

Táboa 2. Análise de regresión para as categorías de contido

Comunidade

Polo que respecta á divulgación de información sobre temas que concirnen á Comunidade pódese afirmar que afectan positivamente as variables de goberno corporativo (N_Con e Con_Par), así como a existencia dun departamento propio de RSC (RSC_Dep). Como factor negativo destaca o tamaño (Dep_Cli).

En primeiro lugar a estrutura de goberno corporativo inflúe positivamente na transparencia sobre temas que afectan á comunidade. Medido o seu efecto a través do número total de conselleiros, determínase unha atención maior aos temas que afectan principalmente á

---

⁵ Para a optimización do modelo regresivo, no programa estatístico SPSS, selecciónase o método de regresión "cara atrás" ou *backward*, o cal consiste na selección de todas as variables na ecuación e despois vanse excluindo unha tras outra. O criterio de exclusión baséase na eliminación das variables con menor correlación parcial coa variable dependente. Deste xeito, sácanse unha por unha do modelo e en cada ocasión recalcúlase o modelo ata acadar a optimización do grao de correlación global do modelo.

contribución á economía nacional, o cumprimento da lexislación en materia de competencia e corrupción e as relacións coa política pública; deste modo acéptase a hipótese 7.1 para o IDR comunidade defendida por autores como Webb (2004) e Gandía (2008) entre outros. Por outra banda, como afirma Webb (2004) un maior grao de igualdade de xénero nos consellos de administración favorece a transparencia relacionada coa corrupción e cumprimento das regras da competencia, así como o apoio a actividades sociais desenvolvidas a través da actividade intermediadora da entidade; en consecuencia, para estes casos acéptase a hipótese 7.2.

Finalmente, polo que respecta a outros factores divulgativos, obsérvase que no caso da comunidade, aquelas entidades que contan cun departamento ou comité adicado á RSC presentan un comportamento máis transparente con respecto ao devandito colectivo. Con relación á hipótese 8, pódese aceptar, seguindo a autores como Ayuso (2009), que a entidade disporá de máis recursos para atender ás demandas dos colectivos sociais.

Medioambiente

En canto ao indicador de transparencia medioambiental un total de 6 factores explican o seu comportamento; entre os factores asociados de maneira directa atópanse a cifra de créditos impagados (I_Mor), a estrutura de goberno corporativo por medio da paridade no consello (C_Par). No lado oposto, a natureza xurídica (Nj) está inversamente relacionada.

De modo xeral, obsérvase a través da táboa 2 que verifican dúas hipótesis. Por unha banda, acéptase a hipótese 7.2, segundo a cal, a paridade no consello de administración determina unha maior atención informativa cara a problemática medioambiental, e máis concretamente con relación aos impactos indirectos das entidades a través da súa actividade intermediadora financeira.

Cientes

Finalmente, en canto a clientes se refire atópase a existencia dunha relación significativa con respecto á natureza xurídica (Nj), sendo esta positiva no caso dunha maior proximidade á paridade no consello de administración (Con_Par) e a existencia dun departamento especializado en materia de RSC (RSC_Dep). Polo que respecta a factores que inflúen de maneira significativa, atópase o nivel de endebedamento (I_Mor) e o tamaño do consello (N_Con).

De modo xeral, pódense aceptar catro hipóteses do total das formuladas sobre os determinantes da transparencia informativa. Porén, seguindo o esquema da análise anunciado no comezo do capítulo sobre a análise de resultados, pódense localizar algunhas excepcións con relación a algúns elementos temáticos concretos que se inclúen en clientes.

Perante os resultados, acéptase a hipótese 1, deste xeito, seguindo a Quintáns (2006), as entidades con orixe social (CC.AA. e CC.CC.), teñen máis presente a RSC dentro da súa razón de ser e concretamente atenden mellor ás necesidades dos seus clientes cos bancos.

Pódese afirmar que un menor nivel de créditos impagados determina estándares maiores de responsabilidade social e transparencia informativa (hipótese 6), deste xeito, reafirmamos o exposto por Castro e Romero (2011), os que destacan que as entidades con maiores volumes de créditos impagados están, polo xeral, menos motivadas a ofrecer información.

O número de mulleres no consello de administración afecta á divulgación de información sobre clientes, principalmente con relación ao consumo ético e á satisfacción do cliente, polo tanto acéptase a hipótese 7.2 nestes casos. Desta xeito confírmase a teoría de dependencia de recursos, que afirma que un perfil "mixto" mellora as relacións cos grupos de interese, e

especialmente cos clientes, mediante o fomento do consumo responsable e o coidado da súa satisfacción.

Acéptase tamén que a existencia dun departamento ou comité adicados á coordinación da RSC, determinan a existencia por parte das entidades que contan con estas áreas no seu organigrama, dunha maior preocupación por temas que afectan ao cliente. Deste xeito, seguindo a autores como Ayuso (2009) acéptase a hipótese 8 e de forma expresa nos casos de consumo ético e outra información sobre clientes.

Empregados

Polo que respecta á divulgación sobre a temática "empregados" non se conseguiu identificar ningún factor interno que permita determinar diferenzas no nivel de calidade da información divulgada.

Para o grupo de interese "empregados", acéptase que, no que se refire aos elementos informativos que compoñen o índice, acéptase que existe relación entre estes e practicamente todos os determinantes, e máis concretamente con relación á saúde e seguridade dos traballadores, así como as condicións de contratación e despido, que se explica por un maior número de variables.

5. CONCLUSIONES

En canto ao modelo de determinantes da transparencia informativa, queda demostrado que, tanto a presión exercida pola contorna sobre a actividade da empresa (baseada na teoría da lexitimidade social), como a resposta ofrecida pola entidade á sociedade (baseada na teoría stakeholder), son válidos de maneira parcial para explicar en que medida se adoptan as medidas necesarias para satisfacer as demandas de maior transparencia.

Por grupos de interese, dentro do eido da responsabilidade máis estreitamente relacionado coa actividade empresarial (clientes e empregados), o comportamento con respecto aos clientes vén determinado por factores como a natureza xurídica. Por outra banda, o nivel de resposta que determina o grao de transparencia ofrecido susténtase en tres factores (nivel de risco asumido, presenza de mulleres no consello de administración e unha unidade dentro da organización encargada da xestión da RSC). Con respecto aos empregados, os resultados son máis difusos.

No eido de responsabilidade relativo á comunidade e medioambiente, son o conxunto que experimenta un mellor nivel de predición con respecto ao modelo de determinantes definido.

Entre os determinantes relacionados coa presión da contorna, acéptase que as entidades con orixe social presentan un mellor nivel de divulgación sobre contidos sobre clientes e comunidade con relación á banca.

Porén, esta afirmación sería necesaria ser revisada no futuro xa que o proceso de reconversión que vive o sector e que afecta de maneira directa á natureza xurídica das CC.AA. pode condicionar a evolución da dedicación divulgativa das mesmas.

En canto á exposición ao risco de impagos, atópase unha relación directa coa transparencia con relación ao conxunto de clientes. No futuro espérase que as entidades deban de redoblar esforzos por atender casos tan problemáticos como o de persoas e clientes con problemas de impagos derivados da crise, que requiren en moitas ocasións unha resposta efectiva por parte das institucións de crédito.

Con relación ao goberno corporativo, os resultados son dispares. Por unha banda, non se atopa relación entre o tamaño do consello e unha maior divulgación, rexeitando a hipótese proposta;

isto pode ser interpretado como unha falta de eficacia dos consellos á vez que aumentou o seu tamaño nos últimos anos. Por outra banda, unha maior incorporación de mulleres nos últimos anos confírmase que mellora as relacións cos grupos de interese.

Con respecto ao resto de factores determinantes, por unha banda, cabe destacar a importancia que ten a introdución dun departamento ou comité encargado de xestionar a política de comunicación e divulgación de RSC. Polo tanto, calquera EE.FF. que se considere tal debe destinar dentro da súa organización os recursos necesarios para acompañar á actividade de xestión de riscos, unha área que supervise o compoñente ético.

6. LIMITACIÓNS E FUTURAS LIÑAS DE INVESTIGACIÓN

Pola representatividade das empresas estudadas, as tendencias divulgativas expostas polas mesmas poden servir de referencia ao resto do sector para a adopción de medidas de transparencia informativa semellantes. Porén, consideramos que o obxectivo do noso traballo é limitado. Pretendemos botar algo máis de luz sobre os mecanismos (internos / externos) que determinan o grao de transparencia informativa das EE.FF. Porén, consideramos que este campo de investigación conta con bastante percorrido motivado por feitos como, por exemplo, as recentes sentenzas do Tribunal da UE con relación á transparencia sobre as cláusulas solo⁶ permiten cuestionar a coherencia entre as prácticas e o discurso das EE.FF. É por iso que resultaría de interese abordar dende un enfoque crítico a imaxe ofrecida polas empresas a través dos seus informes.

Como futuras liñas de investigación propónse o desenvolvemento de traballos empíricos que amplíen a análise histórica antes do comezo da crise económica, punto de partida do noso estudo. Deste xeito, poderase contrastar de forma máis fidedigna como a crise e o posterior efecto na reestruturación no sector influíron na divulgación de RSC no sector financeiro.

BIBLIOGRAFÍA

- Adams, C. A. (2002): "Internal Organisational Factors Influencing Corporate Social and Ethical Reporting beyond Current Theorising", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(2): 223-250.
- Álvarez, J. A. (2008): "La banca española ante la actual crisis financiera", *Estabilidad financiera*, 15, 21-38.
- Aranguren, N. (2016). "Divulgación de información social y medioambiental: un análisis de los patrones de comportamiento de empresas europeas cotizadas desde la teoría neo-institucional", *Spanish Journal of Finance and Accounting/Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 1-32.
- Ayuso, S. (2009): Estructura organizativa de la RSC en las empresas españolas, Universitat Pompeu Fabra.
- Berthelot, S., Cormier, D., y Magnan, M. (2003): "Environmental disclosure research: Review and synthesis", *Journal of Accounting Literature*, 22, 1.
- Castro, M. y Romero, N. (2011): "Cooperativas de crédito y banca ética ¿un camino por explorar?", CIRIEC-España, *Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa* (72), 263-300.

---

⁶ (21/12/2016)

- Cooke, T. E. (1989): "Voluntary Disclosure by Swedish Companies", *Journal of International Financial Management and Accounting*, 1 (2), 171-195.
- Cuesta, M., Muñoz, M^a. J. y Fernández, M. A. (2006): "Analysis of social performance in the spanish financial industry through public data. A proposal", *Journal of business ethics*, (69), 17.
- Deegan, C. y Gordon, B. (1996): "A study of the environmental disclosures practices of Australian corporations", *Accounting and Business Research*, 26 (3), 187-199.
- Doukakis, I., Karpadis, M. y Katsioloudes, M. (2005): "Corporate Social Responsibility: The Way Forward? Maybe Not", *European Business Review*, 17 (3), 263-279.
- Fama, E. y Jensen, M. (1983): "Separation of ownership and control", *Journal of Law and Economics*, 26 (2), 301-326.
- Firth, M. (1979): "The impact of size, stock market listing, and auditors on voluntary disclosure in corporate annual reports", *Accounting and Business Research* 9 (36), 273-280.
- Gandía, J. L. (2008): "Determinants of interest-based corporate governance disclosure by Spanish listed companies", *Online Information Review*, 32 (6), 791-817.
- García-Meca, E. y Martínez, I. (2004): "Divulgación voluntaria de información empresarial: índices de Revelación", *Partida Doble*, 157, 66-77.
- García-Ayuso, M. y Larrinaga, C. (2003): "Environmental disclosure in Spain: corporate characteristics and media exposure", *Revista española de financiación y contabilidad*, 32 (115), 184-214.
- Giner-Inchausti, B. (1997): "The influence of company characteristics and accounting regulation on information disclosed by spanish firms", *The european accounting review*, 6 (1), 45-68.
- Gray, R. (2001): "Thirty years of social accounting, reporting and auditing: what (if anything) have we learnt?", *Business ethics: an european review*, 10 (1), 9-15.
- Gray, R., Kouhy, R. y Lavers, S. (1995): "Corporate social and environmental reporting – a review of the literature and longitudinal study of UK disclosure", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 8 (2), 47-77.
- Guthrie, J. y Parker, L. D. (1990): "Corporate social disclosure practice: a comparative international analysis," *Advances in public interest accounting*, (3), 159-173.
- Guthrie, J., Petty, R., Yongvanich, K. y Ricceri, F. (2004): "Using content analysis as a research method to inquire into intellectual capital reporting", *Journal of Intellectual Capital*, 5 (2), 282-293.
- Hackston, D., y Milne, M. J. (1996): "Some determinants of social and environmental disclosures in New Zealand companies", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 9(1), 77-108.
- Hassan, N. T. (2010): Corporate social responsibility disclosure: an examination of framework of determinants and consequences. Durham theses, Durham University. Available at Durham E-Theses Online: <http://etheses.dur.ac.uk/480/>.
- Jaggi, B. y Low, P. (2000): "Impact of Culture, Market Forces and Legal System on Financial Disclosures", *The International Journal of Accounting*, 35 (4), 495-519.
- Jones, M. J. y Shoemaker, P. A. (1994): "Accounting narratives: a review of empirical studies

- of content and readability", *Journal of accounting literature* 13, 142.
- KPMG (2015): "The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2015", KPMG.
- Lee, T. M., y Hutchison, P. D. (2005): "The decision to disclose environmental information: A research review and agenda", *Advances in accounting*, 21, 83-111.
- López-Iturriaga, F. J., Cepeda, R., Cornejo, P. V. y Ansola, E. S. (2007): "La obra social de las cajas de ahorros: un análisis exploratorio", *Universia Business Review*, (Segundo trimestre), 12.
- Maudos, J. (2012): "El impacto de la crisis en el sector bancario español". *Cuadernos de información económica*, 226, 155-163.
- Moneva, J. M. y Llena, F. (1996): "Análisis de la información sobre Responsabilidad Social", *Revista española de financiación y contabilidad*, XXV (87), 41.
- Moore, G. (2001): "Corporate Social and Financial Performance: An Investigation in the UK Supermarket Industry", *Journal of Business Ethics*, 34 (3-4), 167-180.
- Nascimento, M. M. (2001): Ética y actividad empresarial: Cultura y valores éticos en las empresas algarveñas, Universidad de Huelva.
- Nelling, E. y Webb, E. (2009): "Corporate social responsibility and financial performance: the "virtuous circle revisited", *Rev Quant Finance Accounting and Business*, 32 (197-209).
- Neu, D., Warsame, H. y Pedwell, K. (1998): "Managing public impressions: environmental disclosures in annual reports", *Accounting, Organizations and Society*, 23 (3), 265-282.
- Oyelere, P., Laswad, F., y Fisher, R. (2003): "Determinants of Internet financial reporting by New Zealand companies", *Journal of International Financial Management and Accounting*, 14 (1), 26-63.
- Parsa, S. y Deng, L. X. (2008): "Capital markets' reactions to social information announcements", *International Journal of Accounting and Finance*, 1(1), 107-120.
- Patten, D. (1992): "Intra-industry environmental disclosures in response to the alaskan oil spill: a note on letimacy theory", *Accounting, organizations and society*, 17 (5), 471-475.
- Petty, R., y Guthrie, J. (2000). "Intellectual capital literature review: measurement, reporting and management", *Journal of intellectual capital*, 1 (2), 155-176.
- Puxty, A. G. (1986): "Social accounting as immanent legitimation: a critique of a technicist ideology", *Advances in public interest accounting*, 1, 95-111.
- Quintás, J. R. (2006): "Las cajas de ahorro en el ámbito de la responsabilidad social corporativa", *Papeles de Economía Española*, (108), 128-143.
- Raffournier, B. (1995): "The determinants of voluntary financial disclosure by swiss listed companies", *The european accounting review*, 4 (2), 261-280.
- Roberts, R. W. (1992): "Determinants of corporate social responsibility disclosure: an application of stakeholder theory", *Accounting Organizations and society*. 17 (6), 595 - 612.
- Rodríguez-Gutiérrez, P., Fuentes-García, F. J., & Sánchez-Cañizares, S. M. (2013). Transparency in social disclosure in financial institutions through Spanish CSR reports in the context of crisis/Transparencia en la divulgación de información social en las

- entidades financieras españolas a través de las memorias RSC en un contexto de crisis. *Universia Business Review*, (38), 84.
- Rodríguez-Parada, S. M. y Cabaleiro Casal, M. J. (2007): "El compromiso social de la banca alternativa", *Ekonomiaz*, 65, 228-259.
- Ruiz, B., Esteban, A. y Gutiérrez, S. (2014): Reputación bancaria durante la crisis económica. Comparación entre las principales entidades financieras desde la perspectiva del cliente/Banking reputation during the economic downturn. Comparison among the leading spanish financial institutions from the customer's perspective. *Universia Business Review*, (43), 16.
- Ruiz, M., Ríos, A. y Tirado, P. (2009): "La responsabilidad social y la crisis económica. ¿Responden las entidades financieras españolas a los grupos de interés?", *Ciriec-España*, (65), 33-58.
- Serrano, S. C. (2013): "La reestructuración del sistema bancario español tras la crisis y la solvencia de las entidades financieras. Consecuencias para las cajas de ahorros", *Revista de Contabilidad*, 16 (2), 136-146.
- Waddock, S. A. y Graves, S. B. (1997): "The corporate social performance-financial performance link", *Strategic management journal*, 18, 303-319.
- Walden, D. y Schwarz, B. N. (1997): "Environmental disclosures and public policy pressure", *Journal of Accounting and Public Policy*, 16 (2), 125-154.
- Webb, E. (2004): "An Examination of Socially Responsible Firms' Board Structure", *Journal of Management and Governance*, 8(3), 255-277.
- Wild, S., & van Staden, C. (2013, July). Integrated reporting: initial analysis of early reporters—an institutional theory approach. In *7th Asia Pacific interdisciplinary accounting research conference, Kobe* (pp. 26-28).
- Wright, P. y Ferris, S. P. (1997): "Agency conflict and corporate strategy: the effect of divestment on corporate value", *Strategic management journal*, 18 (4), 303-319.
- Zarzeski, M. T. (1996): "Spontaneous harmonization effects of culture and market forces on accounting disclosure practices", *Accounting horizons*, 10 (1), 18-37.

5. Táboas e Anexos

Táboa 1. Ficha de estudio.

Población	26 Entidades financieras operativa en España reportar informe de sostenibilidad / RSC
Período	2007 - 2010
Grupos de interés	Clientes, Comunidad, Empleados y Medioambiente 124 ítems repartidos en 23 categorías de información
Método obtención información	Consulta memorias disponibles en páginas web corporativas

Fuente: elaboración propia

Táboa 2. Estudios previos sobre la RSC en la banca española.

Autor (año)	Metodología	Muestra	Período de estudio
Capó (2010)	Entrevistas	44 CC.AA.	2009
Seguí (2010)	Encuesta de opinión	107 entidades (39 bancos, 44 CC.AA. y 24 CC.CC.)	2007
Pérez-Ruiz y Rodríguez-Bosque (2012)		1.124 clientes de banca	2010
Muñoz, Fernández y Cuesta (2004)	Análisis de contenido	27 EE.FF.	2004
Cuesta et al. (2006)		4 bancos	2003
Sarro, Cuesta y Penelas (2007)		17 EE.FF. (7 bancos y 10 CC.AA.)	2004, 2005
Ruiz, Tirado y Bustos (2008)		6 bancos	2006
Ríos, Ruiz, Tirado y Carbonero (2012)		10 EE.FF. (5 bancos y 5 CC.AA.)	2005-2008

Fuente: elaboración propia.

Táboa 3. Puntuacións ítems análise de contido.

Puntuación	Definición	Criterio
0	La entidad no emite información sobre el elemento	No se menciona / no hay evidencia documental
1	La información emitida es de tipo cualitativo	Se declara compromiso público (convenios, acuerdos, tratados, políticas y códigos de la empresa) y se informa de manera genérica
2	La información suministrada es de tipo cuantitativo	Ofrece información sobre resultados concretos alcanzados mostrados de forma numérica

Fuente: elaboración propia.

Táboa 4. Determinantes de divulgación de información no-financiera.

Factores explicativos	Medición
Naturaleza societaria (Nj)	Variable dicotómica: 0 = entidad social; 1 = entidad capitalista
Tamaño (Dep_Cli)	Variable continua: Volumen total de depósitos
Presencia internacional (Inter)	Variable dicotómica: 0 = sin presencia internacional; 1 = con presencia de oficinas internacional
Rentabilidad (ROE)	Variable continua medida en tanto por uno
Endeudamiento (End)	Variable continua: pasivo exigible/patrimonio neto
Riesgo/morosidad (I_Mor)	Ratio: créditos dudosos / cartera de créditos
Tamaño del consejo (N_con)	Número de miembros del consejo
Paridad del consejo de administración (Con_par)	Proporción de mujeres con respecto a hombres
RSC en el organigrama (RSC_dep)	Variable dicotómica: 0 = no existe departamento específico para temas de RSC; 1 = existe un departamento específico para temas de RSC

Fuente: elaboración propia.

Táboa 5. Análisis de regresión para las categorías de contenido.

	IDRg		IDRc		IDRs		IDRh		IDRe	
	β	Sig.	β	Sig.	β	Sig.	β	Sig.	β	Sig.
Constante	0,686	0,22	3,094*	0,002	4,728*	0	(1,333)	0,779	1,181**	0,067
Nj			0,458**	0,027			(0,034)	0,957	(0,494)*	0,005
Dep_Cli					(0,399)	0,001	(0,247)	0,711		
Inter										
ROE							(0,046)	0,893		
End	0,181	0,332					0,411	0,381		
I_Mor			(0,594)**	0,013	(0,327)	0,136	(0,119)	0,789	0,304**	0,048
N_con			(0,462)**	0,067	0,026*	0,009	0,371	0,462		
Con_Par	0,472*	0,023	0,535**	0,025	0,53***	0,058	0,034	0,936	0,549*	0,002
RSC_Dep	0,416*	0,027	0,386**	0,045	0,181*	0,006	0,301	0,434	0,125	0,41
R	0,736		0,751		0,920		0,574		0,871	
R ²	0,542		0,563		0,846		0,330		0,758	
D-W	2,316		2,495		2,125		1,835		1,77	

Los coeficientes son significativos a niveles de *p<0,01; **p<0,05; ***p<0,10.

Fuente: elaboración propia.

Anexos on line: <https://ideas.repec.org/s/sdo/regaec.html>